

העדה שור

תוכן:

העדה - גילוי או התרגלות
מחלוקת הראשונים בחקירה
מחלוקת ר' מאיר ור' יהודה
ייעודי תורה או גברא
שיטת רבנו פרץ והראב"ד
שיטת התוספות והמאירי
ייעודי גברא ביחס לשור מסויים
סיכום

העדה - גילוי או התרגלות

התורה אומרת בפרשת משפטים (שמות כא, לו): "או נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשם ולא ישמרנו בעליו שלם ישלם שור תחת השור והמת יהיה לו". מכאן נלמד דין שור מועד, שמשלם נזק שלם. יש לעיין, האם כוונת התורה לומר שאחר שהשור נגח שלוש פעמים הוא נעשה מועד, משום שהתרגל לנגוח, ונעשה נגחן, או שכאשר השור נוגח שלוש פעמים, מתגלה על ידי זה שהוא שור נגחן. או במילים אחרות, האם הנגיחות הן סימן או סיבה, להיותו של השור מועד. בשאלה זו דנים ר' שמעון שקאפ בחידושי (סימן לג) והקהילות יעקב (סימן כט).

הגמרא בבבא בתרא בתחילת פרק חזקת הבתים (כה). מחפשת מקור לדין חזקת הבתים שלוש שנים, והמקור שהיא מביאה הוא שור המועד, שאחר שלוש פעמים מוחזק כנגחן.

"אמר ר' יוחנן שמעתי מהולכי אושא שהיו אומרים מניין לחזקה ג' שנים? משור המועד, מה שור המועד כיון שנגח ג' נגיחות נפק ליה מחזקת תם וקם ליה בחזקת מועד, הכא נמי כיון דאכלה תלת שנין נפק לה מרשות מוכר וקיימא לה ברשות לוקח".

מכאן לכאורה מוכח, שהעניין בשור מועד הוא גילוי על היותו נגחן, ולכן שייך ללמוד מגילוי זה, ששלוש נגיחות מגלות על נגחנות השור, לעניין של חזקת הבתים, שאכילת פירות מקרקע במשך שלוש שנים מגלה שהקרקע שייכת לאדם זה. לעומת זאת, אם נסביר שהנגיחות מרגילות את השור להיות נגחן, לא ניתן להבין כיצד למדה הגמרא מהתרגלות השור את דין חזקת הבתים, שהרי בחזקת הבתים לא שייך לומר שהמחזיק בקרקע מתרגל לקניין בקרקע.

וכן לכאורה מוכח מהגמרא בתענית (כא):

"עיר המוציאה חמש מאות רגלי, כגון כפר עמיקו, ויצאו ממנה שלשה מתים בג' ימים זה אחר זה הרי זה דבר, ביום אחד או בארבעה ימים אין זה דבר. דרוקרת עיר המוציאה חמש מאות רגלי הוה ויצאו ממנה שלשה מתים ביום אחד. גזר רב נחמן בר רב חסדא תעניתא. אמר רב נחמן בר יצחק כמאן? כר"מ, דאמר ריחק נגיחותיו חייב קירב נגיחותיו לא כל שכן".

הברייתא אומרת שעיר שמתים בה שלושה אנשים בשלושה ימים, הרי זה דבר, אך אם מתו ביום אחד אין זה דבר. אף על פי כן רב נחמן בר רב חסדא גזר תענית על עיר שמתו בה שלושה אנשים ביום אחד,

ומסבירה הגמרא שהברייתא סוברת כר' יהודה בשור המועד, שסובר שרק אם נגח השור בשלושה ימים שונים נעשה מועד, אך אם נגח ביום אחד שלוש פעמים אינו מועד, ורב נחמן סובר כר' מאיר בשור המועד, שסובר שמדין קל וחומר, אם נגח השור שלוש נגיחות ביום אחד נעשה מועד, כך גם בדבר, אם בשלושה ימים שלוש מתים נחשבים כדבר, קל וחומר שלושה מתים שמתו ביום אחד. מכאן לכאורה מוכח שנגיחות השור מגלות על היותו מועד, שכן אם הנגיחות מרגילות את השור להיות מועד, לא שייך להשוות בין שור מועד לדבר, בו לא שייכת התרגלות, אלא גילוי שאכן בעיר זו פשט דבר.

מחלוקת הראשונים בחקירה

ר' שמעון שקאפ והקהילות יעקב תולים שאלה זו במחלוקת ראשונים. הטור (או"ח קיד) מביא מחלוקת בין המהר"ם מרוטנבורג לרבנו פרץ בנוגע להלכה בדבר מי נסתפק אם משיב הרוח ומוריד הגשם. הירושלמי אומר, שבשלושים הימים הראשונים מאימתי שמתחילים להזכיר משיב הרוח, אם נסתפק אם הזכיר או לא, חוזר. אך לאחר שלושים ימים, אם נסתפק אינו חוזר. המהר"ם מרוטנבורג סובר שאדם שאומר את ברכת אתה גיבור תשעים פעמים כנגד תשעים פעמים שמזכירים משיב הרוח בשלושים יום, הרי זה כאדם שעברו עליו שלושים יום. ומעתה אם נסתפק אם הזכיר או לא, אינו חוזר. המהר"ם מביא ראייה לדבריו מדברי ר' מאיר בדף כד. במסכתנו, שסובר ששור שנגח שלוש פעמים ביום אחד נעשה מועד, מקל וחומר; אם שור שנגח בשלושה ימים שלוש פעמים נעשה מועד, קל וחומר שביום אחד נעשה מועד. לעומתו סובר רבנו פרץ שאין להשוות בין העניינים, שכן שור נעשה מועד מטעם חזקה, מה שאין כן בעניין הזכרת משיב הרוח שלושים יום, בו הטעם שאינו חוזר בספק הוא שהתרגל לומר משיב הרוח. הרי לנו שרבנו פרץ הבין שעניין שור מועד הוא לא שהתרגל לנגוח, אלא שיש חזקה שהוא נגח, ולכן לשיטתו אין להשוות העדאת שור להזכרת משיב הרוח שעניינה התרגלות. ונראה שלעומתו סבר מהר"ם מרוטנבורג שעניין שור מועד הוא אכן התרגלות, ולכן השווה בין התרגלות שור לנגוח ביום אחד, להתרגלות הזכרת משיב הרוח ביום אחד.

וכן משמע במהר"י אבוהב (מובא בבית יוסף שם) שהסביר טעמו של רבנו פרץ, שבשור העניין הוא חזקה, ובתפילה העניין הוא התרגלות. אמנם האבודרהם (עמוד קט, מובא בבית יוסף שם) כתב שטעמו של רבנו פרץ הוא שכיוון שמזכיר רק ברכת אתה גיבור, אינו מרגיל את לשונו להזכיר משיב הרוח כשמתפלל ומתחיל מברכת אבות. לפי זה יתכן שרבנו פרץ יודה לעצם סברת המהר"ם מרוטנבורג שעניין מועדות הוא התרגלות, אלא שכאן יש סיבה צדדית לא ללמוד משור להזכרת משיב הרוח. גם הבנתנו בדעת מהר"ם מרוטנבורג אינה מוכרחת, שכן הב"ח מסביר שם שהמהר"ם מרוטנבורג הביא את עניין שור מועד כסימנא בעלמא, כעין אסמכתא, ולא כראיה לדבריו, ועל פי זה ייתכן שאף למהר"ם מרוטנבורג העניין במועדות הוא גילוי.

על כל פנים, על פי הבנתנו דלעיל, עלינו ליישב את דעת מהר"ם מרוטנבורג שמועדות עניינה התרגלות השור לנגוח, עם ההוכחות שהבאנו לעיל מהגמרא בבבא בתרא ובתענית שמהן מוכח שעניין מועדות הוא גילוי על נגחנותו של השור.

הגמרא בבבא בתרא אומרת שחכמי אושא שלמדו את דין חזקת הבתים משור מועד סברו כדעת רבן גמליאל, אך רבנן החולקים עליו לומדים ממקור אחר. ניתן אולי לומר שבזה נחלקו רבנן ורבן גמליאל:

רבן גמליאל סבר שמועדות השור היא גילוי ולכן למד ממנה לחזקת הבתים, ורבנן סברו שמועדות עניינה התרגלות ולכן לא למדו ממנה את דין חזקת הבתים. וכן הגמרא בתענית היא כדעת רבן גמליאל, אך לדעת חכמים באמת לא שייך ללמוד משור מועד לחזקה של דבר.

מחלוקת ר' מאיר ור' יהודה

במשנה (כג): נחלקו ר' יהודה ור' מאיר האם שלוש נגיחות השור לעשותו מועד צריכות להיעשות בשלושה ימים דווקא, או שאף אם נעשו ביום אחד הרי זה מועד. ר' יהודה מצריך שלושה ימים, ור' מאיר לא. הגמרא אומרת שר' מאיר סבר שאם בשלושה ימים מועילה העדאה, קל וחומר שאם נגח ביום אחד שלוש פעמים הרי זה מועד. לכאורה סברא זו שייכת דווקא אם העניין במועד הוא התרגלות, שכן בהתרגלות ניתן להבין שככל שה"תרגולים" יותר תכופים, ההתרגלות יותר יעילה. ר' יהודה לעומת ר' מאיר אומר שאין ללמוד מק"ו, כי סבר שיש גזירת הכתוב שצריך שלושה ימים, וסברא לא תועיל לשנות דין זה. אפשרות נוספת להסביר את דעת ר' יהודה, תהיה לומר סברא הפוכה. כלומר, ניתן לומר שדווקא כאשר ה"תרגולים" מתפרשים על פני משך זמן ארוך יותר, הם משפיעים יותר מאשר כשנעשים בבת אחת. לכן לר' יהודה אין קל וחומר, ודווקא בשלושה ימים בהם השור נוגח הוא מתרגל, אך ביום אחד, שלוש נגיחות לא ישפיעו על השור לאורך זמן.

הראי"ה קוק צ"ל (דעת כהן ס' ח) מסביר שר' מאיר ור' יהודה נחלקו בחקירה זו. דהיינו שלר' מאיר עניין המועדות הוא התרגלות, ולכן ר' מאיר למד קל וחומר משלושה ימים ליום אחד, ואילו ר' יהודה סבר שהעניין הוא גילוי, ולכן דווקא בשלושה ימים יש גילוי, שהרי ביום אחד יתכן שאירעה סיבה חיצונית באותו יום לשור ולכן נגח, אך כאשר הוא נוגח במשך שלושה ימים, מסתבר שאין זה מחמת סיבה חיצונית אלא שזה טבעו.

אמנם קשה על זה, מהגמרות שהבאנו לעיל, שם ודאי שהעניין הוא גילוי, ובכל זאת הגמרא שם מביאה ראייה מדעת ר' מאיר, שלפי הסברו של הראי"ה סובר שהעניין אינו גילוי אלא התרגלות, ואי אפשר לכאורה להביא ראייה משיטתו לדבר ולחזקת הבתים שעניינם הוא גילוי. הראי"ה מתרץ שם שיתכן כי גמרות אלה חולקות על הגמרא אצלנו, ולפי הגמרות שם גם לר' מאיר זה לא עניין של התרגלות, כעין מה שאמרנו לעיל במחלוקת חכמי אושא ורבנן.

ייעודי תורא או גברא

הגמרא בדף כד. מסתפקת האם שלושה ימים שמצריך ר' יהודה להעדאה זה דין בשור או בבעליו, ובלשון הגמרא, ליעודי תורא או ליעודי גברא. הגמרא מביאה נפקא מינה במקרה בו השור נגח בשלושה ימים שונים, אך העדויות בבית דין על שלוש הנגיחות נעשו ביום אחד. אם שלושה ימים זה דין בשור, הרי נגח בשלושה ימים ונעשה מועד. אך אם זה דין בבעלים, הרי התרו בו רק ביום אחד ולא בשלושה, ואם כן אינו מועד.

בפשט הגמרא משמע שהספק הוא רק בדעת ר' יהודה המצריך שלושה ימים להעדאה, אך לר' מאיר שלא מצריך, אין ספק. אמנם נראה שדווקא מצד הנפקא מינה הספק שייך רק בדעת ר' יהודה, אמנם מצד

העיקרון, כיצד להבין את עניין המועדות, האם היא בשור או בבעלי, שייך להסתפק לכולי עלמא. אמנם ניתן למצוא נפקא מינה גם בדעת ר' מאיר; ניתן להבין, שלייעודי גברא מצריך לא רק שהעדויות ייעשו בשלושה ימים, אלא שייעשו בין נגיחה לנגיחה, כפי שנבאר לקמן על פי רבנו פרץ. ממילא שייך להסתפק גם בדעת ר' מאיר שלשיטתו הנגיחות יכולות להיעשות ביום אחד וכמו כן גם העדויות, האם צריך שהעדויות ייעשו דווקא בין הנגיחות או לא. לפי זה צריך לומר שהגמרא הסתפקה בשלושה ימים כדעת ר' יהודה, ולא בדעת ר' מאיר, משום שהלכה כר' יהודה. וכן כתב הראב"ד (כד. ד"ה איבעיא להו):

"והוא הדין דקא מיבעיא ליה אליבא דמאן דאמר שלש פעמים אלא משום דאיפסקא הלכתא כר"י דאמר שלשה ימים."

שיטת רבנו פרץ והראב"ד

על כל פנים, ראוי לעמוד על דברי הגמרא כאן, ולהבין את משמעות ייעודי תורא וגברא על מנת להבין יותר טוב את משמעות ההעדאה ועניינה. לייעודי תורא פירושו שעניין המועדות הוא שהשור נעשה\מתגלה נגחן. השאלה כיצד יש להבין את הצד השני בגמרא, לייעודי גברא. ההבנה הפשוטה לכאורה, היא שכעין לייעודי תורא, שהשור מוחזק כנגחן, ייעודי גברא פירושו שהאדם מוחזק שלא לשמור את שורו. או באופן יותר מדויק, מועד לעבור בהתראות שמתרים בו לשמור את שורו. הגמרא הרי אומרת שאם העניין הוא לייעודי גברא, צריך שהעדויות יהיו בשלושה ימים, משמע שייעודי גברא קשור בעדות בבית דין, דהיינו שמועד האדם לעבור על ההתראות. וכך הסביר רבנו פרץ (כד. ד"ה במכירין בעל השור):

"אבל לייעודי גברא היינו טעמא משום דבעינן שיהיו הבעלים מועדים לפשוע בשמירתו לאחר התראת עדים ג' פעמים."

אמנם קשה על הסבר זה, שכן אם העניין כאן הוא שהאדם ייעשה מועד לעבור בהתראות, כיצד בנגיחה רביעית מחייבים אותו נזק שלם כמועד? הרי את הנגיחה הראשונה לא שייך למנות לשלוש הנגיחות, שכן היא נעשתה בלא התראה לפנייה, ולכאורה רק אחרי נגיחה רביעית, כאשר שלוש פעמים שורו נגח אחרי שלוש התראות, ייעשה השור מועד ובנגיחה חמישית יתחייב נזק שלם. כך הקשו התוספות (כד. ד"ה אי לייעודי גברא):

"לא שיהא מועד לעבור בהתראות דאם כן לא היה מתחייב עד נגיחה של חמישית נזק שלם."

רבנו פרץ בהמשך דבריו שם מתרץ שאלה זו:

"וא"ת והאיך יתחייב נזק שלם מנגיחה רביעית? והלא נגיחה רביעית היא פשיעה שלישית לבעלים, שהרי בנגיחה ראשונה לא פשע שהרי לא התרו בו, ואם כן לא היה לו להתחייב עד פשיעה רביעית לאחר התראה דהיינו בנגיחה חמישית, כמו דאמרינן דעד נגיחה רביעית לא מחייב. ויש לומר דלעולם מתחייב באותו היזק שהוחזק כבר להיות פושע, והיזק דרביעית נעשה אחר שהוחזק פושע בשמירתו שכבר פשע שלש פעמים כשהיזק בפעם זו."

נראה שהכוונה בדבריו היא, שקודם הנגיחה הרביעית הבעלים לא שמר את השור, וכך הגיע לנגוח. אם כן זמן קצר לפני הנגיחה הרביעית, כשפשע בעליו בשמירתו ולא מנע ממנו לילך ולנגוח, נעשה הוא מועד

לעבור בהתראות ולא לשמור שורו אחר התראה שלוש פעמים, והנגיחה הרביעית עצמה נעשתה אחרי שהועד, וממילא שייך לחייבו עליה נזק שלם.

לפי הסבר זה, ודאי שכוננת הגמרא בנפקא מינה בין ליעודי תורא ללייעודי גברא, במקרה בו נגח השור בשלושה ימים אך ההתראות נעשו ביום אחד, היא שליעודי גברא מצריך שההתראות תהיינה בין הנגיחות, ולא רק שתהיינה בשלושה ימים ולא ביום אחד, שרק כך ייעשה הבעלים מועד לעבור בהתראות. ממילא, כפי שהסברנו לעיל, שייך להסתפק בספק זה גם לדעת ר' מאיר, ששור נעשה מועד גם בשלוש נגיחות ביום אחד, האם ליעודי תורא ומספיק להעיד את בעליו אחרי שלוש הנגיחות, או שצריך להתרות בו בין נגיחה לנגיחה. אם כן נראה שגם הראב"ד, שהסביר שהספק הוא גם לר' מאיר, הבין את ייעודי גברא כרבנו פרץ.

לפי זה, כשהגמרא אומרת שנפקא מינה בין ייעודי תורא לגברא, כשבאו שלוש כיתות העדים ביום אחד, אין הכוונה שלר' יהודה צריך שיבואו בשלושה ימים דווקא, אלא שיבואו בין הנגיחות. אם כן יוצאת מכאן לכאורה נפקא מינה, שאם שור נגח ביום א' והתרו בבעליו ביום ב', ואחר שהתרו בו נגח שורו שוב ביום ב', והתרו בו שוב ביום ב', אף ששתי ההתראות נעשו ביום אחד, יעלו שתיהן למניין שלוש התראות לעשותו מועד, שכן הנגיחות נעשו בימים שונים, וההתראות נעשו בין הנגיחות. אמנם נראה שזה תלוי בחקירה שחקרנו לעיל, שכן אם נאמר שמועדות היא התרגלות, אכן במקרה הנ"ל האדם התרגל שלא לשמור את שורו. אך אם העניין במועדות הוא גילוי, ייתכן לומר כי אף לפי רבנו פרץ והראב"ד צריך שההתראות יהיו בשלושה ימים לר' יהודה, ואולי אם ייעשו ביומיים בלבד לא ייעשה האדם מועד, שכן ניתן לתלות שמחמת סיבה חיצונית האדם לא שמר את שורו ביומיים אלה, ולא מתגלה כי הוא מועד לזה, אלא אם התרו בו ועבר על ההתראות בשלושה ימים שונים.

לפי מה שראינו לעיל, במחלוקת רבנו פרץ ומהר"ם מרוטנבורג, רבנו פרץ סבר שהעדאה היא גילוי, אם כן כאן יצריך שלושה ימים דווקא. וכן ניתן לדייק בלשונו, שכתב בהקשר אחר (כד: ד"ה ובתוספות): "אלא ודאי בעינן התראה ביום הנגיחה...". וכן ניתן לדייק בדברי רש"י כאן שכתב (כד. ד"ה השתא הוא דקמסהדו בי): "כל שלושתן הכיתות באו ביום אחד, והתורה אמרה שלושה ימים."

שיטת התוספות והמאירי

מחמת הקושיה שהקשו על הסברו של רבנו פרץ על ייעודי גברא כנזכר לעיל, כותבים התוס' הסבר אחר: "אלא ליעודי שידיעו בכל פעם שנגח שורו וישמרנו".

לכאורה לא ברור מה ענו התוספות, "שיודיעוהו בכל פעם שנגח שורו וישמרנו", משמע כפי שדחו בעצמם, שיתרו בו לשומר, ורק אחר שלוש פעמים שיעבור בהתראות ייעשה מועד.

ניתן להבין את כוונת דבריו על פי הסברו של המאירי, שאמנם אינו זהה לשל התוספות, אך בנקודה זו לכאורה הם שווים. וכך כתב המאירי (כד. ד"ה ודבר זה):

"ליעודי גברא קא אתו ר"ל שמן הדין אף בפעם ראשונה היה נגחן אלא שהתורה כוונה לחוס על בעליה שלא לשלם עד שיתרוהו שלש פעמים אחת על כל נגיחה לבדה".

המאירי אומר שליעודי גברא פירושו שהתורה הקילה על הבעלים לשלם חצי נזק במקום נזק שלם, עד שהתרו בו שלוש פעמים, ואז כבר לא מקילים עליו, אלא מחייבים אותו נזק שלם. וזו לכאורה כוונת

התוספות, שיודיעוהו בכל פעם שנגח שורו וישמרנו, היינו שצריך להתרות בו על כל נגיחה, ואחר שהתרו בו שלוש פעמים על שלוש נגיחות, הרי הוא מועד. לפי פירוש זה, נראה שאין צורך שההתראות יהיו בין הנגיחות, אלא צריך להתרות בבעלים שלוש פעמים בשלושה ימים, אפילו בשלושה ימים אחר שלוש ימי הנגיחות, ונעשה מועד על ידי זה. נראה שלפי זה הצורך בשלושה ימים הוא כדי שההתראה תשפיע על הבעלים, ותגרום להם להיות מודעים לנגיחות ולצורך בשמירה יתירה. לפי זה כמובן שההתראות צריכות להיעשות בשלושה ימים דווקא, ולא כפי שהסברנו בדעת רבנו פרץ והראב"ד לעיל. המאירי מוסיף לבאר, שהשאלה אם לייעודי תורא או גברא בעינן, תלויה במחלוקת האמוראים אם חצי נזק הוא קנס או ממון. הגמרא בדף טו. אומרת:

"אתמר: פלגא נזקא - רב פפא אמר: ממונא, רב הונא בריה דרב יהושע אמר: קנסא. רב פפא אמר ממונא, קסבר: סתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימן, ובדין הוא דבעי לשלומי כוליה, ורחמנא הוא דחס עליה דאכתי לא אייעד תוריה; רב הונא בריה דרב יהושע אמר קנסא, קסבר: סתם שוורים בחזקת שימור קיימי, ובדין הוא דלא לשלם כלל, ורחמנא הוא דקנסיה כי היכי דלנטריה לתוריה".

כלומר, ישנה מחלוקת האם שוורים בסתם נגחנים הם, והיה ראוי לשלם על נגיחתם נזק שלם אלא שהתורה הקילה על הבעלים בשלוש הפעמים הראשונות. או שסתם שוורים אינם נגחנים, ואין ראוי לחייב על נגיחתם כלל, אלא שהתורה החמירה על הבעלים לשלם חצי נזק קנס כדי שישמור שורו בצורה טובה יותר. על זה כתב המאירי (כד"ה ודבר זה ובד"ה ולמדנו):

"וענין שאלה זו לדעתי הוא זה, לייעודי תורא קא אתו ר"ל שאלו היה מוחזק אצל התורה בנגח בפעם ראשונה אף היא היתה עושתהו מועד אחר התראה של נגיחה ראשונה לחייבו נזק שלם מאותה התראה ואילך ולא חסה עליו כלל, אלא אף מן הדין אינו נגחן עד שלשה פעמים ולא כוונה תורה בשלש התראות אלא לידע מתוכן אימתי הוא נגחן שישמרנו, שכל ההתראות אינן באות אלא מצד נגיחה רביעית... או לייעודי גברא קא אתו, ר"ל שמן הדין אף בפעם ראשונה היה נגחן אלא שהתורה כוונה לחוס על בעליה שלא לשלם, עד שיתרוהו שלש פעמים, אחת על כל נגיחה לברה... שלענין לייעודי תורא בא לדעת מי שאמר שחצי נזק קנס הוא, ושהשוורים בחזקת שמור הם".

המאירי אומר בעצם שבזה תלויה השאלה לייעודי תורא או גברא. לדעה שאומרת שסתם שוורים אינם נגחנים, ופלגא נזקא קנסא, יוצא שההעדאה עושה אותם נגחנים, דהיינו לייעודי תורא. ולדעה שאומרת שסתם שוורים נגחנים הם, ופלגא נזקא ממונא, אין עניין לייעד את השור, שכן הוא מועד ועומד. העניין הוא להתרות בבעלים, שעד שלא התרו בו שלוש פעמים, התורה הקלה עליו לשלם חצי נזק במקום נזק שלם, ואחר שהתרו בו שלוש פעמים חוזר לדינו לשלם נזק שלם על הנגיחה.

אמנם אין הכרח להסביר כמו המאירי את הצדדים של לייעודי תורא וגברא, שכן אפשר לומר שאף לצד של ייעודי גברא, פלגא נזקא קנסא, והשור באמת אינו נגחן, ואף לאחר שלוש נגיחות לא נעשה נגחן. אלא שמצד ייעודי גברא - בין אם נסביר שנעשה מועד לעבור בהתראות כרבנו פרץ והראב"ד, ובין אם נסביר כתוספות שמחמירים עליו אחר שלוש התראות - מחייבים אותו נזק שלם, אף שהשור אינו נגחן. או שאכן אחר שלוש נגיחות השור נעשה נגחן, אבל לא מספיק שהשור נעשה נגחן, אלא צריך גם לייעודי גברא. דהיינו שגם אם לייעודי גברא בעינן, הצד של ייעודי תורא גם נכון, אלא שנוסף עליו שצריך לייעודי גברא.

ואף אם פלגא נזקא ממונא, וכל שור עשוי לנגוח, אפשר עדיין לומר לייעודי תורא, שכן ניתן לחלק בין ההגדרה שסתם שור אינו בחזקת שימור ועשוי לנגוח, לבין ייעודי תורא, שאחר שלוש נגיחות השור נעשה לא רק עשוי לנגוח, אלא מוחזק לנגוח, וזו דרגה יותר גבוהה של נגחנות מסתם שור. ואכן נראה שכך צריך להסביר בדעת הרמב"ם, שלא כמאירי, שכן הרמב"ם פוסק שפלגא נזקא קנסא (נזקי ממון ב, ז), היינו שסתם שוורים אינם נוגחים, ולעומת זאת בעניין ייעודי תורא או גברא, נשאר הרמב"ם בספק (שם ו, א). אם היה סובר כמאירי, היה פוסק כצד של ייעודי תורא, שהרי פסק שפלגא נזקא קנסא.

ייעודי גברא ביחס לשור מסויים

יש להבין מדוע אם אומרים ייעודי גברא, המועדות היא רק ביחס לשור מסויים. הרי האדם הזה מועד, ולכאורה לגבי כל שווריו שייך לחייבו נזק שלם. בין על פי רבנו פרץ והראב"ד, שהעניין בייעודי גברא הוא שהבעלים נעשה מועד לעבור בהתראות, ובין לתוספות והמאירי שהעניין בייעודי גברא הוא שיש להתרות בבעלים שלוש פעמים כדי לחייבו נזק שלם, נראה לומר שההתראות הן ביחס לשור המסויים שנוגח. לכן על פי הראב"ד ורבנו פרץ רק לגביו הוא נעשה מועד לעבור בהתראות שמתרים בו לשמור שור זה, אך לגבי שאר השוורים לא התרו בו ולא נעשה מועד לגביהם. וכן על פי התוספות והמאירי, ההתראות הן לגבי שור זה בלבד ורק לגביו הוא מותרת באופן שניתן לחייבו נזק שלם.

אפשרות נוספת היא לומר שהצד שלייעודי גברא נוסף על גבי הצד שלייעודי תורא, וממילא רק שור שנגח שלוש פעמים אפשר לחייב על נגיחותיו מעתה נזק שלם, שכן הוא מועד, ובעליו מועדים. אמנם לפי הסבר זה יוצא חידוש שייכתן שאי אפשר לאומרו בלא מקור, שכל הנפקא מינה שהגמרא מביאה בין ייעודי תורא לגברא, שאם לייעודי גברא, צריך שהעדויות יהיו בשלושה ימים, היא רק בשור הראשון שנעשה מועד אצל אדם זה. אך אחר שנעשה הבעלים מועד לגבי שור אחד, השור הבא ייעשה מועד אף אם שלוש העדויות ייעשו ביום אחד, שכן האדם כבר מועד ונותר רק לייעודי את שורו, ובזה די בכך שנגח שלושה ימים ולא צריך שהעדויות ייעשו בשלושה ימים.

אכן בעל ספר ההשלמה דן בעניין זה (ב, ח), האם ייעודי גברא נוסף על גבי ייעודי תורא או שעומד הוא בפני עצמו. הוא מביא את דברי הרמב"ם, שכשהעדים מכירין בעל השור ואין מכירין השור, אף שבפעם הרביעית אין ידוע בוודאות שהשור שנגח הוא אותו שור שהעידו עליו בשלוש הנגיחות הראשונות, עדיין ניתן לחייבו נזק שלם. מכאן מסיק בעל ההשלמה שהרמב"ם הבין שייעודי גברא עומד לעצמו, והסיבה שבדרך כלל רק השור שנגח נעשה מועד, היא שההתראות נעשתה רק ביחס אליו, אמנם באין מכירין השור, שמייעדים את הבעלים על כל שווריו, אכן ניתן לחייבו נזק שלם על כל שווריו. בעל ההשלמה עצמו מסיק, שמסתבר שייעודי תורא נוסף על גבי ייעודי תורא, ובמקרה שהביאה הגמרא שאין מכירין השור, מדובר שבנגיחה רביעית הוכר.

וכן משמע בתוספות בבבא בתרא (כח: ד"ה אלא מעתה):

"ועוד דלמאן דאמר לאיעודי גברא אין צריך שיהו מוחזקות לעבור בהתראות, דאם כן עד נגיחה חמישית לא יחייב. אלא צריך שיודיעוהו בכל פעם כשיגח כדי שישמור שורו. ומכל מקום חיובא דשור תליא במה שהוחזק ליגח."

תוספות שם בא לתרץ כיצד הגמרא לומדת משור מועד דין חזקה למאן דאמר לייעודי גברא, ומסביר שייעודי גברא זה לא מוחזקות הבעלים לעבור בהתראות אלא שמתרים בו שלוש פעמים כדי לחייבו, כפי שמסביר אצלנו. התוס' מוסיף שחיובא דשור תלו במה שהוחזק ליגח, דהיינו, שהגמרא לומדת את דין חזקת הבתים לא מייעודי גברא שעניינו התראות ולא חזקה, אלא מהחזקה שהשור הוחזק ליגח. הרי שהבין כספר ההשלמה, שגם על הצד של ייעודי גברא יש ייעודי תורא, והשור מוחזק ליגח. אם נשוב לחקירה בה עסקנו בראשית המאמר, האם מועדות היא גילוי או התרגלות, סימן או סיבה, ודאי ניתן לחקור בזה בצד של ייעודי תורא. בצד של ייעודי גברא נראה לכאורה שזה תלוי בהסברים שראינו. לפי התוספות והמאירי, שהעניין בייעודי גברא הוא להתרות בבעלים שלוש פעמים, לא שייך להסתפק בחקירה זו, שכן כל העניין הוא התראת, שודאי פועלת מכאן ולהבא, ולא באה לגלות שום דבר (ולכאורה גם לא להרגיל שום דבר). אמנם לפי הראב"ד ורבנו פרץ, שהעניין בהעדאה הוא שהאדם נעשה מועד שלא לשמור את שורו, נראה ששייך לחקור, האם האדם התרגל ונעשה מועד שלא לשמור את שורו, ולכן מחייבים אותו מעתה נזק שלם, או שמתגלה שזה אדם שאינו שומר את שורו, ולכן מחייבים אותו נזק שלם. כפי שראינו לעיל, נראה שרבנו פרץ סבר שהעניין בהעדאה הוא גילוי.

סיכום

שור נעשה מועד לאחר שנגח שלוש פעמים. ניתן להבין העדאה זו כגילוי על נגחנותו של השור, או כהתרגלות השור להיות נגחן. נראה שנחלקו בזה מהר"ם מרוטנבורג ורבנו פרץ, שלמהר"ם מרוטנבורג העדאה היא התרגלות וניתן ללמוד משור מועד להתרגלות אמירת משיב הרוח, ולשיטת רבנו פרץ זה גילוי, ולא שייך ללמוד. ייתכן שאף תלויה בזה מחלוקת ר' מאיר ור' יהודה בנוגע לקירב נגיחותיו ביום אחד, שלר' מאיר זה התרגלות וודאי שביום אחד נעשה נגחן, ולר' יהודה זה גילוי, וצריך שלושה ימים דווקא לגלות שאכן זהו טבעו ולא מקרה.

הגמרא הסתפקה אם העדאה היא לייעודי תורא או גברא, כלומר, האם השור הוא נגחן או שזה דין בבעלים, וישנן שתי דעות איך להסביר דין זה בבעלים - רבנו פרץ והראב"ד הסבירו שהבעלים מועד לעבור בהתראות, והתוספות והמאירי הסבירו שהתורה הקלה על הבעלים לשלם חצי נזק ולא נזק שלם, עד שיתרו בו שלוש פעמים. לפי ספר ההשלמה ייעודי גברא נוסף על גבי ייעודי תורא, ולפי הרמב"ם ייעודי גברא עומד בפני עצמו.